

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL VE TEKNİK ARAŞTIRMALAR
DERGİSİ

Kıbrıs Meselesi Ekseninde 1974 Kıbrıs Müdahalesi

Ece Buket ARICIOĞLU

Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD, Konya, Türkiye
ariciogluECE@gmail.com, ROR ID: ror.org/045hgzm75

Öz

Bu makalenin amacı, Kıbrıs'ın tarihinden başlayarak Kıbrıs meselesine giden süreci analiz etmek ve meselenin dinamiklerini ortaya koyarak 1974 Kıbrıs müdahalesini açıklamaktır. Kıbrıs, yüzyıllar öncesinde de stratejik bağlamda önem atfeden bir coğrafyayı temsil etmektedir. Birçok heterojen topluma ev sahipliği yapan ada, 1571 tarihinde Osmanlı Devleti tarafından fethedilmiştir. 1878 tarihinde Ayastefanos Anlaşması ile İngiltere'ye devredilen ada, Lozan Anlaşması ile resmi bağlamda İngilizlere bırakılmıştır. Ancak süregelen zaman içerisinde Kıbrıs üzerinde Yunanistan'ın Enosis amaçları ve bununla birlikte EOKA'nın faaliyetleri, adada Türkler açısından huzursuzluk yaratmıştır. Adadaki Türklerin huzur içerisinde yaşaması için Türk hükümeti, 1974 senesinde Kıbrıs'a müdahalede bulunmuştur. Yapılan çalışmada Kıbrıs meselesine giden süreç tüm yönleriyle ele alınmış, akabinde 1974 müdahalesinden bahsedilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Kıbrıs, İngiltere, Yunanistan, Müdahale, Kıbrıs Sorunu

Atıf Bilgisi

Arıcıoğlu, E. B. (2023). Kıbrıs Meselesi Ekseninde 1974 Kıbrıs Müdahalesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Teknik Araştırmalar Dergisi*, 21 (1), 103-115.

<https://dx.doi.org/10.59768/sustad.2023.7>

Makale Türü	Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi	01.06.2023
Kabul Tarihi	23.06.2023
Yayın Tarihi	26.06.2023
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – iThenticate
Etik Bildirim	sosyoteknik@selcuk.edu.tr
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı ve Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

1974 Cyprus Intervention on the Axis of The Cyprus Issue

Ece Buket ARICIOĞLU

Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ABD, Konya, Türkiye
ariciogluECE@gmail.com, ROR ID: ror.org/045hgzm75

Abstract

The aim of this article is to analyze the process starting from the history of Cyprus to the Cyprus issue and to explain the 1974 Cyprus intervention by revealing the dynamics of the issue. Cyprus represents a geography that was strategically important centuries ago. The island, which hosts many heterogeneous societies, was conquered by the Ottoman Empire in 1571. The island, which was transferred to England in 1878 thanks to the San Stefano Treaty, was left to the British in the official context with the Lausanne Treaty. However, in the course of time, the Enosis aims of Greece on Cyprus and the activities of EOKA have created unrest for the Turks on the island. The Turkish government intervened in Cyprus in 1974 so that the Turks on the island could live in peace. In the study, the process leading to the Cyprus issue was discussed in all its aspects, and then the 1974 intervention was mentioned.

Keywords

Cyprus, England, Greece, Intervention, Cyprus Problem

Citation

Arıcıoğlu, E. B. (2023). 1974 Cyprus Intervention on the Axis of the Cyprus Issue. Selcuk Universtiy the Journal of Social and Technical Researches, 21 (1), 103-115.

<https://dx.doi.org/10.59768/sustad.2023.7>

Article Type	Research Article
Date of Submission	01.06.2023
Date of Acceptance	23.06.2023
Date of Publication	26.06.2023
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes - iThenticate
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	sosyoteknik@selcuk.edu.tr
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Kıbrıs, Doğu Akdeniz gibi yeraltı kaynakları bakımından zengin bir bölgenin içerisinde bulunmaktadır. Bu sebeple Kıbrıs, uzantısı olsun ya da olmasın stratejik bağlamda birçok ülkenin dikkatini çeken bir yer olmuştur. Tarihinde farklı topluluklara ev sahipliği yapmış olan Kıbrıs, bu yönüyle heterojen bir yapıya da bürünmüştür. 1571 yılında Osmanlı himayesine geçen Kıbrıs, 1878 tarihinde Ayastefanos Anlaşması ile İngiliz yönetimine devredilmiştir. Lozan Anlaşması ile Kıbrıs'ın geleceği resmi anlamda İngiliz hükümetine bırakılmış olsa da süregelen zaman içerisinde Yunanistan'ın bölge üzerindeki Enosis hayalleri ve bu hayali gerçekleştirmek adına EOKA'nın yapmış olduğu faaliyetler, adadaki Rum ve Türkler arasındaki tansiyonun yükselmesine sebebiyet vermiş ve huzursuzluk doğurmuştur. İngiltere bu konu hakkında arabuluculuk teklifinde bulunmuşsa da sonuçsuz kalmıştır. Adada yaşayan Rumların Yunanistan ile birleşmesini amaçlayan Enosis talebi karşısında Türk kesimi, oldukça zor süreçler geçirmiştir. Bu durum üzerine Türk hükümeti 1974 senesinde Kıbrıs'a müdahalede bulunmuştur.

Bu çalışmanın birinci bölümünde Kıbrıs adasında yaşayan toplumlardan bahsedilecektir. Adayı fetheden Osmanlı ve Kıbrıs'ın İngilizlere geçici olarak devredilmesi çalışma içinde açıklanacaktır. Bu süreçten sonra meydana gelen olaylar dahilinde Kıbrıs meselesini oluşturan dinamikler incelenecek akabinde ise Kıbrıs sorununu ortaya çıkartan olaylar etraflıca incelenecektir. Çalışmada Türkiye, Yunanistan, İngiltere ve ABD gibi çok yönlü bir perspektif üzerinden Kıbrıs sorunu incelenerek, Türk hükümetinin 1974 Kıbrıs Harekatı'na giden süreç analiz edilecektir.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise 1974 Harekatı'nın yapıma nedenleri açıklanacak ve 1974 Harekatı'nın uluslararası sonuçları analiz edilecektir.

Bu çalışmada "Kıbrıs'ın stratejik önemi nedir?", "Kıbrıs Türkler için neden önem teşkil etmektedir?", "Kıbrıs meselesi nedir?", "Kıbrıs meselesinin dinamikleri nelerdir?", "Yunanlıların Enosis emellerinde kastedilen nedir?", "İngiltere'nin Kıbrıs üzerindeki tutumu nedir" ve "ABD'nin Kıbrıs üzerindeki tutumu nedir?" gibi birçok sorunun yanıtı aranacaktır. Çalışmanın sonuç kısmında ise elde edilen bulgular analiz edilerek, "Türkiye'nin Kıbrıs meselesi için günümüzde yapması gereken hamleler nelerdir?" ve "Kıbrıs meselesinin son bulması olası mıdır?" gibi sorular tartışılacaktır.

1. Kıbrıs: Tarihi, Jeopolitik ve Jeostratejik Önemi ve Bir Mesele Haline Gelen Sürecin Dinamikleri

Arapça'da "Kubrus", Batı dillerinde ise "Cyprus", "Gipros", "Cypren" olarak da anılan Kıbrıs, ilk kez "Kypros" olarak Homeros'ta geçmiştir. Adanın isminin, Ana Tanrıça Kibele'ye bu bölgede verilen "Kipris" isminden geldiği yönünde rivayetler mevcuttur. Kıbrıs'a verilen bu adlar, bölgenin yapısı ile doğrudan alakalı olup, bu isimler haricinde Kıbrıs, ikliminin güzelliğinden dolayı "Aeria", bölgedeki bakır madenlerine ithafen ise "Eroza" isimleriyle de anılmıştır (Özmen, 2018: 25). Kıbrıs, Sardinya ve Sicilya adalarının ardından Akdeniz'deki üçüncü büyük ada olma özelliğine sahiptir. 9251 kilometrekarelik yüzölçümüne sahip olan Kıbrıs, Türkiye'de bulunan sahillerden 70, Suriye'den 100, Rodos'tan 400, Yunan sahillerinden 800, Mısır'dan ise 370 kilometre uzaklıkta yer almaktadır. Ada, 782 kilometrelik uzun sahil şeridi ile girintili çıkıntılı bir yapıdadır. 35 derece kuzey paraleli ve 35 derece doğu meridyeni üzerinde bulunan ada, her ne kadar Anadolu'ya bağlı olarak görülmesi de derinliğinin birkaç yüz metreye dayandığı bir sualtı platformu sayesinde aslında Anadolu'ya bağlıdır. Anadolu'ya bağlılığı sayesinde ada, bazı yönleriyle Anadolu'ya benzerlik göstermektedir. Örneğin ada, yazları sıcak ve kurak, kışları ise ılık ve yağışlı geçen Akdeniz ikliminin etkisi altında yer almaktadır.

Ada, nüfus bakımından incelendiğinde Venedikliler dönemine kadar nüfusu ve nüfus yapısıyla ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Ancak 1490 yılında 106.000 olan nüfusun 2016 yılına gelindiğinde 1.170.000 olduğu bilinmektedir (Özmen, 2018: 54-56). Ada, Doğu Akdeniz'in zengin yeraltı kaynakları üzerinde bulunmaktadır. Bu sebeple adaya komşu olup olmama durumuna bakılmaksızın devletlerin adaya olan ilgisi oldukça büyüktür. Adanın yeraltı kaynakları ve Ortadoğu'ya geçiş kapısı olması, stratejik açıdan adanın uluslararası arenada cazibe merkezi olarak görülmesine yol açmıştır. Dünya hakimiyet teorilerine göre Kıbrıs, bulunduğu bölge dolayısıyla Doğu Akdeniz'i ve Ortadoğu'yu kontrolü altında bulundurmaktadır. Bu iki stratejik noktaya yakınlığı, bölge petrolü ve Ortadoğu petrolünün de kontrol edilmesine olanak vererek Kıbrıs'a jeostratejik bir önem kazandırmıştır.

Dünya hakimiyet kuramları arasında yer alan kara ve deniz hakimiyet alanlarının geçiş güzergahı Kıbrıs, Mackinder'in kara hakimiyeti teorisi, kara parçalarını elinde bulunduran devlet veyahut devletlerin, dünya üzerindeki egemenliğini garantileyeceğine ilişkindir. Bu teoriden hareketle Himalaya-Kafkaslar, Doğu Sibirya ve Urallar ile çevrilmiş olan bölgeler doğal kaynaklar ve sanayi alanı olması münasebeti ile jeostratejik önem taşımaktadır ve bahsedilen noktaların Akdeniz kapısını ise yine Kıbrıs oluşturmaktadır. Kıbrıs, Ortadoğu'dan Afrika bölgesine doğru geçişleri gözlemleyebilecek, kontrol edebilecek bir konumda bulunmaktadır. Mackinder'e göre kara hakimiyetine sahip olmak için öncelikli ilk adımın Akdeniz üzerinden atılması gerekmektedir. Kara hakimiyeti teorisinde oldukça stratejik bir önem taşıyan Akdeniz'i değerli kılan ise bu bölgenin Ortadoğu, Anadolu, Afrika gibi bölgelerin istikamet yolunda yer almasından kaynaklanmaktadır. Alfred Mahan, devletlerin dünya egemenliğini kazanma yolunun denizler üzerinden gerçekleşeceğini belirtmektedir. Yerkürenin 4'te 3'ünü kaplayan denizler, söz konusu egemenliğe kavuşma konusunda stratejik bir önem teşkil etmektedir. Mahan, denizlerde egemen olmanın kara egemenliğini de beraberinde getireceğine, bununla birlikte Süveyş Kanalı'nı kullanarak Akdeniz'den Pasifik Okyanusuna ve Hint Okyanusuna geçişlerin takibinin ve kontrolünün elinde bulunduracağını savunmaktadır. Kıbrıs ise bu yoldaki en güçlü kontrol merkezini oluşturduğu için jeostratejik önem taşımaktadır (Koç, 2005: 22-23).

Spykman'ın Kenar Kuşak teorisinde de kendisine yer bulan Kıbrıs, Avrasya kontrolünün sağlanması için yarımada zincirinin içerisinde dahil edilmesi gereken iç adalar zincirinde bulunmaktadır. Akdeniz'in önemi üzerinde hemfikir olan dünya hakimiyet teorisyenlerine Kıbrıs, Türkiye ve Yunanistan'dan sonra Akdeniz'deki en önemli stratejik noktayı ifade etmektedir. Kıbrıs'ın önemine dair yapılan bir başka yorumda ise ada üzerinde hakimiyet kuran herhangi bir devletin Ortadoğu'nun siyasi, ekonomik, askeri bağlamdaki sorunları üzerinde etkin rol oynayacağına ve bu sayede Kıbrıs'ta egemenliğini sağlamış olan devletin Ortadoğu devletleri üzerinde saygınlığının artacağından bahsedilmektedir. Diğer bir teoriye göre ise Kıbrıs, içerisinde bulunduğu zengin yeraltı kaynaklarına sahip Doğu Akdeniz'in gözbebeği olmakla birlikte petrole yakınlık derecesiyle de pek çok devletin cazibe merkezidir. Bu sebeple Kıbrıs, olası bir petrol anlaşmazlığı yüzünden çıkabilecek bir dünya savaşında, devletlerin depo niteliğinde görebileceği bir adayı temsil etmektedir (Koç, 2005: 24). Tüm bu nedenler Kıbrıs'ın önemini gözler önüne sererken, devletlerin yüzyıllardır Kıbrıs'a karşı olan zaafalarını açıklamakta ve Kıbrıs meselesinin yapıtaşını oluşturmaktadır.

Kıbrıs, Milattan önce 14. yüzyıldan itibaren Miken Uygarlığı, İyonlar, Fenikeliler ve Pers İmparatorluğu tarafından fethedilmiştir. Tüm bu uygarlıkların ardından fetih hareketlerinin sıcak noktasını temsil eden Kıbrıs, Mısır Ptolemaios Krallığı'nın da hüküm sürdüğü bir ada olmuştur. Süregelen zaman içerisinde medeniyetlerin ve krallıkların egemenliklerine ev sahibi olan ada, milattan önce 58'e yakın bir tarihte Roma İmparatorluğu'nun fethine sahne olmuştur. Uzunca bir süre Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olan Kıbrıs, milattan sonra 394 tarihinde Roma İmparatorluğu'nun sonunun gelmesi ile Bizans İmparatorluğu'nun himayesi altına geçmiştir. Bizans İmparatorluğu'nun ada üzerindeki hakimiyeti Kıbrıs'ta radikal değişikliklerin yaşanmasına sebebiyet vermiş ve Kıbrıs, Hristiyanlık dininin kabul gördüğü ilk vilayetlerden biri haline gelmiştir. Hristiyanlık dininin kabulü, Kıbrıs'ta yaşayan halkın ibadet merkezi ihtiyacını doğurmuş ve bu süreçte bir Hristiyanlık mezhebine ait olarak Kıbrıs Ortodoks Kilisesi açılmıştır. Kilisenin zaman içerisinde önemi katlanarak artmış ve din ile devlet arasındaki sıkı bağ, İmparator Zeno zamanında kiliseye bağımsız statü verilerek kanıtlanmıştır. Kıbrıs halkı tarihin hemen her sürecinde Arap korsanlarının taarruzlarına uğramış olsa da inançlarından ve Yunan dilini konuşmaktan vazgeçmemişlerdir (Örnek ve Ververi, 2016: 17).

Haçlı Seferleri esnasında, 1191 tarihinde Kıbrıs, İngiltere kralı 1. Richard tarafından fethedilmiştir. Kral 1. Richard, Kıbrıs adasını önce Tapınak Şövalyelerine ve ardından bir Fransız haçlı şövalyesi olan Guy de Lusignan'a teslim etmiştir. 1489 senesine kadar Kıbrıs'ın yönetimini elinde bulunduran Lüzinyanlar, bu tarihten sonra adayı Venediklilere satmıştır (Vatansever, 2012: 1489). Bu dönemde Osmanlı İmparatorluğu Kıbrıs'ı ticaret yolunun Akdeniz merkezi olarak görmüş ve bölgeye stratejik bir önem atfederek yakından ilgilenmiştir. Ancak yine bu dönemde, Kıbrıs'ın Venediklilerin himayesi altında olması, Osmanlı İmparatorluğu'nu huzursuz etmiştir. Bu olay üzerine Osmanlı, Kıbrıs'ın fethine dair karar alarak gerekli hazırlıkları yapmış, nitekim 1571 tarihinde Kıbrıs'ı fethetmiştir (Kaya ve Yeter, 2018: 216). Yaklaşık 300 sene boyunca ada, Osmanlı İmparatorluğu'nun hakimiyeti altında kalmıştır. Tarihler 1853 Kırım Savaşı'nı işaret ettiğinde Osmanlı İmparatorluğu, bu savaşta İngiltere, İtalya ve Fransa gibi ülkelerle iş birliği yapmış ve Ruslar üzerindeki galibiyetini ilan etmiştir. Kırım Savaşı'nın sonunda yani 1856 tarihinde Paris Anlaşması ile Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa Devletler Hukuku çerçevesine dahil edilerek egemenliğini ve toprak bütünlüğünü garantilemiştir. Bu sayede Osmanlı İmparatorluğu toprak bütünlüğü ve bağımsızlığına dair olan baskılara karşın rahat bir nefes alırken öte yandan Rusya'nın Akdeniz ve Avrupa emellerinin de bir süreliğine askıya alınmasına neden olmuştur. 19. yüzyılın son demlerinde, dönemin başlıca büyük sömürge imparatorlukları

olarak bilinen İngiltere ve Rusya arasında çıkar çatışmaları patlak vermiştir. Rusya'nın temel gayelerinden biri, Boğazlara sahip olmak ve rahatlıkla İstanbul'a geçmektir. Rusya, bu düzlemde hareket ederek ayrıca Kafkasya ekseninden Basra ve İskenderun Körfezleri'ne de geçmeyi planlamaktaydı ancak bu durum, Osmanlı İmparatorluğu'nun güney bölgesine yaşamsal değer atfeden İngiltere'nin kabul edebileceği bir plan değildi. Bu esnada 1875 tarihinde gündeme gelen Hersek İsyanı'nın bitiminde Osmanlı İmparatorluğu zaferle ayrılmış olsa da 1876 senesinde Rusya'nın ultiatom vermesi ile ateşkes imzalamak zorunda kalmıştır. Yine bu dönemde Bulgaristan ve Bosna-Hersek meselelerinde Ruslar, İngilizler, Fransızlar, İtalyanlar ve Almanlar tarafından kabulü görülen 31 Mart 1876 tarihli Londra Protokolü'ne Osmanlı İmparatorluğu sıcak bakmamış ve Protokolü reddetmiştir (Özmen, 2018: 68-69).

Osmanlı İmparatorluğu'nun Protokolü reddetmesi üzerine imparatorluk içinde ve dışında çokça sıkıntıyla meşgul olan Osmanlı, 1877 senesinin başında Avrupa'nın da desteğini tam anlamıyla yitirmiştir. Bu durumu kendi lehine kullanmakta ısrarcı olan Rusya, 24 Nisan 1877 tarihinde Osmanlı'ya karşı savaş açmıştır. 1877 tarihinde başlayıp 1878 tarihinde son bulan Osmanlı-Rus Savaşı'nın sonunda Osmanlı İmparatorluğu savaştan mağlup ayrılarak büyük toprak kayıplarının resmi anlamda kabulü olan Ayastefanos Anlaşması'nı imzalamak mecburiyetinde kalmıştır. Yapılan anlaşmanın ardından Rusya, Slav halkının ilerlemesi ve refahını kapsayan Slavcılık politikasına yeni bir katkıda bulunmuş, ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'ndan kazanmış olduğu toprak parçaları sayesinde Balkanlar bölgesindeki etkinliğini arttırmıştır. Rusya'nın savaş sonrası uluslararası arenada elde etmiş olduğu güç unsurları, İngiltere'nin Ortadoğu üzerindeki planlarını olumsuz yönde etkilemekte idi. 19. yüzyıl itibari ile Doğu Akdeniz ve Mısır konusunda hassasiyeti olan ve bu bölgelere stratejik temel gözüyle bakan İngiltere, Rusya'nın güç maksimizasyonundan rahatsızlığı münasebeti ile Rusya'ya Avrupa devletlerinin önceden belirlemiş olduğu statükoyu bozduğuna dair bir söylemde bulunmuş ve ardından Ayastefanos Anlaşması'nın tekrardan incelenmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu bağlamda İngiltere, Rusya'ya Bulgaristan'daki prensliğin sınırlandırılmasını ve Doğu Anadolu bölgesinden çekilmesini talep etmiştir (Özmen, 2018: 69). Rusya ise İngiltere'nin bu isteklerine karşılık olarak Doğu Anadolu bölgesini kapsayan isteklerinin haricindeki diğer talepleri kabul ettiğini belirtmiştir. İngiltere'nin Rusya'ya, Ayastefanos Anlaşması'nın şartlarını yerine getirmediği söylemi üzerine Osmanlı İmparatorluğu, İngiltere ile yeniden yakın ilişkiler içerisine girmiştir. 25 Mayıs 1878 tarihinde İngiltere tarafından Osmanlı İmparatorluğu'na ulaştırılan mektupta, taraflar arasında bir ittifak oluşması gerektiğinden bahsedilmiştir. Yaşanan mektup trafiğinde İngiltere, Osmanlı Devleti'ne destek sağlayabilmek adına Malta haricinde, Anadolu'ya daha yakın bir üs kurmanın gerekliliğinden bahsederek son mektubunda ise asli amacına ulaşmış ve bu yerin Kıbrıs adasından başka bir yer olamayacağını belirtmiştir. İngiltere yönetimi ile Osmanlı Padişahı 2. Abdülhamid'in yüz yüze de görüşmesi ile Kıbrıs adasındaki gelirin yine Osmanlı İmparatorluğu'na ait olması koşuluyla 2 maddeden oluşan bir anlaşmayla 4 Haziran 1878'de Kıbrıs adası geçici olarak İngiliz yönetimine bırakılmıştır (Özmen, 2018: 70).

Birinci Dünya Savaşı'nın patlak vermesi ile uluslararası ortamın karışıklığından faydalanan İngilizler, Birinci Dünya Savaşı esnasında, Osmanlı İmparatorluğu'nun Almanya'nın müttefiki olarak savaşa girmesini kendisine haklı bir neden olarak görmüş ve Birinci Dünya Savaşı'nın yaşandığı 1914 tarihinde Kıbrıs'ı ilhak etmiştir. Bununla birlikte İngiltere, 1878 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu ile yapmış olduğu anlaşmanın maddelerini bozmuş ve Kıbrıs gelirine dair Osmanlı'ya ödenmesi gereken borç tutarını ödemeye de son vermiştir (Çakmak, 2017: 859). 3 Mart 1918 tarihinde kabul edilmiş olan Brest-Litovsk Anlaşması uyarınca Rusya; Ardahan, Kars ve Batum'u Osmanlı İmparatorluğu'na yeniden teslim ettiği zaman sürecinde, Osmanlı ile İngiltere arasında yapılmış olan 1 Temmuz 1918 tarihli anlaşmanın 6. maddesi gereğince, İngilizlerin adayı yeniden Osmanlı hakimiyetine bırakması gerekmektedir. Ancak İngiltere, Osmanlı'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan aldığı hasarın farkında idi ve bu sebeple Kıbrıs'ı tekrar Osmanlı'ya teslim etme fikrine oldukça uzaktı. Bu olay üzerine İngilizler, 1923 tarihli Lozan Anlaşması ile Kıbrıs'ı tamamen kendi himayesine katmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın henüz son bulmadığı 1917 senesinde İngilizler, adadaki Türk oranını azaltmak ve İngilizlerin yerleşik olduğunu belirtmek gayesiyle harekete geçmiş ve yine bu senede "Krallık Konseyi Emri"ni ilan ederek adadaki topluma, İngiliz vatandaşlığına geçmeleri için iki senelik bir zaman zarfı tanımıştır. Ada sakinlerinin büyük bir çoğunluğu İngiliz vatandaşı olmayı reddetmeleri üzerine "Krallık Konsey Emri" uyarınca Anadolu'ya olan göçler ivme kazanmıştır. Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından, 1918 senesinin sonunda Paris'te, Paris Barış Konferansı düzenlenmiştir. Paris'teki konferans, Enosis taleplerinin gerçekleşmesi bakımından bir dönüm noktasına işaret etmektedir. Birinci Dünya Savaşı'nın bitimine yakın bir zaman diliminde, Almanya ve müttefiklerinin durumuna bakıldığında, artık kaybeden taraf olacakları kesinleşmiş bir haldeydi. Bu durumu kendi lehine çevirmek isteyen Yunanlılar, savaşın son demlerinde Almanya'ya savaş açarak, İngiltere'nin geçmişte vermiş olduğu Kıbrıs sözünü yerine getirmelerinin beklentisi içerisine girmiştir. Savaş bitiminde imzalanan Sevr Anlaşması ise Türklerin Kıbrıs'taki varlığının son bulacağına dayalı maddeleri

içermekte idi. Bununla birlikte Lozan Anlaşması'nın imzalanması ile Türklerin, Kıbrıs üzerindeki hakimiyetini kaybettiği gerçeği, ete kemiğe bürünmüş oldu (Çakmak, 2017: 860-861).

1923 tarihinde Lozan Anlaşması ile netlik kazanan Kıbrıs'ın akıbeti, 1925 senesinde resmen İngiltere'nin diğer bölgelerdeki sömürge topraklarına dahil olmasıyla kesinleşmiştir. Bu süreçte Yunanistan, Birinci Dünya Savaşı'nın ardından kendisine vaat edilen topraklara ulaşamamış, ayrıca savaşın da vermiş olduğu birtakım hasarlarla uğraşmıştır. Kıbrıs'ın İngilizlerin hakimiyeti altında bulunması ve kendisine vaat edilen 12 Adalar'ın ise İtalya'nın hakimiyeti altında olduğu gerçeği, Yunanistan'ı, "Büyük, görkemli Yunanistan" gayesinden ve bu gayeye giden yoldaki "Megali İdea" fikrinden bir süreliğine uzaklaştırmıştır. 1928-1933 yıllarında Yunanistan Başbakanı Venizelos, Yunanistan'ın Megali İdea'sının önceliklerinin artık ülke bütünlüğünü korumak, ülkenin iç sıkıntılarıyla mücadele ederek, iç huzuru tesis etmek ve bununla birlikte uluslararası ortamda savaştan uzak yaşamının gerekliliğine vurgu yapmıştır. Yine bu dönemde Başbakan Venizelos, Yunanistan için önceliğin Lozan ile belirlenmiş olan sınırlara uymak ve toprak bakımından genişlemektense içsel modernizasyonu sağlamanın önemini Yunan halkına benimsetmeye çalışmıştır. Başbakan Venizelos'un bu düşüncesi her ne kadar etkili olmuş olsa da bu etki uzun sürmemiştir. 1930 senesinin sonlarında Kıbrıs'taki İngiliz yönetimi, yerli halktan almış olduğu yüksek vergiler ile halkın huzurunu bozmakta ve vergilerin zamanında ödenmesi halinde yerel halk ağır müeyyidelerle karşılaşmaktaydı (Özsüer, 2017: 902-903). Kıbrıs halkının yaşadığı süreç, toplumda yeniden Enosis isteklerinin doğmasına yol açmıştır. Bu olay üzerine Yunan Megali İdea'sına körü körüne bağlı olan Kıbrıs'taki Yunan Konsolosu ve Kilise güçleri birleşerek Kıbrıs halkının İngilizlere karşı cephe almasını sağlamışlardır. 1931 senesinin Ekim ayında Kıbrıs halkı, bölgedeki hâkim İngiliz güçlerine karşı silahlı bir çatışmanın içerisine dahil olmuşlardır. Kıbrıs'ın Yunan emelleri üzerinden karışıklığa yol açması, dönemin Başbakanı Venizelos'u harekete geçirmiştir. Yunanistan'da Kıbrıs halkına verilen destek yürüyüşlerinin yasaklanmasını emreden dönemin başbakanı, bu zamana kadar Yunanistan için gütmüş olduğu politikanın yerle bir olduğunu belirtmiştir. Ayrıca artık Kıbrıs'ın bu hamleden sonra hiçbir şekilde İngilizler tarafından Yunanlılara verilmeyeceğini anlamıştır. Kıbrıs'ta bu dönemde İngilizler tarafından ayaklanma bastırılmış ve Yunan başbakanı, tavırlarından dolayı seçimi kaybetmiştir (Özsüer, 2017: 903-904).

1931 tarihinde İngilizler, Rum halkının ayaklanmasını bastırılmış ve adayı, İkinci Dünya Savaşı'na kadar sıkı bir denetim altında tutmuşlardır. İkinci Dünya Savaşı'nın 1939 yılında patlak vermesinin ardından, savaş yılları içerisinde Yunanistan ilk kez Kıbrıs'ın yönetiminin kendilerine geçmesi hususunda İngiltere'ye istekte bulunmuşlardır. Yunanistan'ın bu isteğine karşın İngiltere, olumsuz yönde bir cevap vermiş olsa da İngiltere'nin asıl reddetme amacını, Türkleri İkinci Dünya Savaşı'na müdahil etmeyi istemek oluşturmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın son bulmasıyla İtalyanların hakimiyetinde bulunan 12 Ada, Yunan hükümetine teslim edilmiştir. 12 Ada'nın elde edilmesiyle birlikte Yunan halkının yeniden Kıbrıs'taki emelleri hayat bulmuş ve yeniden İngiltere'ye Kıbrıs'ın devri için istekte bulunmuşlardır. Adaya stratejik alan olarak İngilizler yeniden Yunanlıları reddederek Kıbrıs için anayasal bazı düzenlemeler yapmak istemişlerdir. Adada bulunan Rum halkının anayasal düzenlemeye dahil olmak istememesi ile düzenlemenin yapılması askıya alınmıştır. Bu dönemde Kıbrıs'ta olan karışıklık durumu, adadaki halk ve İngiliz yönetiminin arasındaki yeni sorunların doğmasına sebebiyet vererek adada tansiyon gün geçtikçe artmıştır. Günaydın böyle bir gerilime şahit olan Türkiye'nin adaya karşı olan ilgisi bu dönem yeniden artmıştır (Gülen, 2012: 391). Bu dönem içerisinde Kıbrıs'ta yaşanan olayları büyük bir titizlikle takip eden Türk medyası, dönemin gazetelerinde sıkça Kıbrıs haberlerini işler hale gelmiştir. Nitekim 1948 tarihinde Kıbrıs Türkleri adına bir kurul, dönemin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'yü ziyarette bulunarak İnönü'den "Birlik ve beraberliklerini bozmama" mesajını almışlardır. Bu söylemi ile İsmet İnönü, 15 sene sonra kendisi Başbakan unvanına sahipken, oluşacak olan Kıbrıs ile alakalı sorunun Lozan Anlaşması sonrası ilk girişimini yapmıştır. Kıbrıs'ta yaşanan hadiselerin sürekli Türk medyasında yer bulmasıyla dönemin Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak, İngiltere'nin Kıbrıs'tan gitmeyeceğini, bu sebeple paniğe sebep olacak herhangi bir durumun var olmadığını belirtmiş, ardından basının Kıbrıs soruları karşısında 1950 senesinde "Kıbrıs meselesi diye bir mesele yoktur. Çünkü Kıbrıs bugün İngiltere'nin hakimiyeti altındadır" cevabını vermiştir. Dışişleri Bakan'ının söylemi, unvanı gereği her ne kadar önemli olsa da Kıbrıs'ta gün geçtikçe artan karışıklıklar, Kıbrıs meselesinde Türkiye'nin de aktör olarak katılımını sağlayacak ve 1950'li yıllarda Türk dış politikasının temel konularından biri haline gelecektir (Gülen, 2012: 391-392).

1950'li yılların başında Türk hükümeti, Kıbrıs meselesi ile ilgili herhangi bir tutumda bulunmamıştır. Türkler adada var olan statükonun korunmasını istemişlerdir. Yine aynı dönemde İngilizler, adada yaşanan olaylara ve Türkiye'nin de sakin davranışlarına karşılık sessizliğini korumuştur. Ancak bu sakinliği kendi lehinde kullanmak isteyen Yunanistan, Kıbrıs konusunda daha aktif bir hale gelmiştir. 1954 tarihinde Yunanistan, Kıbrıs meselesini BM'ye getirmiş ve olayın uluslararası bir boyut kazanmasına olanak sağlamak istemiştir.

Türkiye ise Yunanistan'ın bu tutumu karşısında, resmi bağlamda Kıbrıs meselesine müdahil olmayı uygun görmüş ve Yunan tarafına, adadaki süregelen durumun devamından yana olduğunu bildirmiştir (Sarı, 2022: 9). Yunanistan hükümeti Birleşmiş Milletler'e Kıbrıs sorununu aktarmasıyla, her ne kadar Kıbrıs meselesi uluslararası alana taşınmış olsa da Yunanistan bu taşıma sonucunda istediğini elde edememiştir. Birleşmiş Milletler'den lehine karar alamayan Yunanistan, Kıbrıs adasında bulunan ve fanatik bir şekilde Enosis'e bağlı olan kesime bir takım silahlandırma çabaları içerisine girmiştir. Silahlandırılan kesim yani EOKA, adadaki Türklere zarar vermeye başlayınca bu durum Türkiye'yi rahatsız etmiş ve ayrıca İngiltere'nin de huzursuzluğuna yol açmıştır. İngiliz hükümeti, Kıbrıs meselesi ekseninde yaşanan olayların son bulması isteğiyle, katılımcılarının İngiltere, Yunanistan ve Türkiye'den oluştuğu bir konferans yapılması gerektiğini belirtmiştir. Türkiye ve Yunanistan'ın da kabulüyle 1955 senesinde Londra Konferansı'nın düzenleneceğine dair anlaşmaya varılmıştır. Ancak Londra Konferansı düzenlenmeden önce Kıbrıs'tan EOKA'nın Türk katliamı yapacağına dair haber Türkiye'ye ulaşmıştır. Türkiye, yaşananları endişe ederek İngiliz hükümetine muhtıra vermiş ve adadaki Türk toplumunun can ve mallarının korunmasını istemiştir. Bu olay üzerine Fatin Rüştü Zorlu, Türkiye'yi temsilen Londra Konferansı'na katılmıştır. Fatin Rüştü Zorlu, Kıbrıs hakkındaki konuların yalnızca İngiltere ve Türkiye'yi ilgilendirdiğini, İngiltere'nin Kıbrıs üzerindeki himayesinden vazgeçmesi durumunda ise Türkiye'nin yeniden hak talep edeceğini açıkça belirtmiştir. Yunanistan'ın bölgede self determinasyon isteğinin de olmasıyla üç devlet arasında herhangi bir fikir birliğine varılamamış ve Londra Konferansı son bulmuştur (Yıldız Aybak, 2017: 21-24). Kıbrıs meselesi ekseninde Yunanistan'ın emellerinde geri adım atmaması ve ilerleyen süreçte de EOKA yanlısı bir tutum sergilemesi, Türkiye'yi de etkilemiş ve Türkiye, tutumunu değiştirerek Kıbrıs'ın Türklere ait olduğunu savunmuştur. Bu olayın yaşanmasının ardından Atatürk'ün evinin yağmalandığı, bombalandığı haberi, Türk basınında yer edinmiştir. Yunanistan'ın son hareketlerinden ve adadaki Türklerin durumundan oldukça rahatsız olan Türk halkı sokaklara dökülüp miting düzenlemiş, protesto yürüyüşleri yapmıştır. Türk halkı bu dönemde İstanbul, Ankara, İzmir başta olmak üzere Rumların evlerini, mekanlarını yağmalamış ve şehirde bulunan Yunan bayraklarını kaldırarak, Türk bayrağı asmaya başlamıştır. 7 Eylül'de basında kendine yer bulan olayın sonunda durum yatıştırılmış ve Rumlara kayıplarından ötürü vergilerinde muafiyet sağlanmıştır (Yıldız Aybak, 2017: 24-27).

Lord Radcliffe'in Kıbrıs için hazırlamış olduğu anayasal tasarının içerisinde Kıbrıs'a self-determinasyon hakkının tanınmaması ve bununla birlikte 1955 senesinde ortaya çıkmış, ancak Türk toplumu haricinde hiç kimsenin benimsememiş olduğu Taksim Meselesi ile Yunanistan'ın Enosis düşüncesi o dönemde Kıbrıs üzerinde etkili olan dinamikleri oluşturmuştur (Çakırbaşı, 2004: 63-67). Kıbrıs eksenindeki karışıklığın her geçen gün katlanarak artması, yeni planların oluşumuna da sebebiyet vermektedir. Kıbrıs'a verilebilecek statü ile ilgili olarak 19 Haziran 1958 tarihinde İngiltere, "ortak plan" (Macmillan) adını verdiği planını açıklamıştır. Plana göre İngiltere'nin ada üzerindeki hakimiyeti devam edecektir. Ancak bu durumla eş zamanlı olarak Türkiye ve Yunanistan'da yönetimde söz hakkına sahip olacaktır. Bu sayede üç devlet, Kıbrıs için yeni strateji ve planlar konusunda birlikte çalışacak ve hareket edeceklerdir. Plan her ne kadar İngiliz hükümetinin beklentilerini karşılamış olsa da Yunanistan Enosis'ten, Türkiye ise Taksim'den vazgeçmediği için her iki ülke de plana olumlu bakmamışlardır. Planda yapılan değişiklikler sonucu Yunanistan hala olaya olumsuz yönde bakmış olsa Türkiye, bu durumu kabul etmiş ve Burhan İşin'ı temsilci göreviyle Kıbrıs'a yollamıştır (Çakırbaşı, 2004: 67-69). Bilindiği üzere Rumların Türklere karşı olan politikaları, adadaki gerginliğe sebebiyet vermişti. Bu gerginliğin son bulması adına Macmillan Planı ile görüşülmeye başlanan, adanın sorunlarına yanıt arama projeleri, devamlılık sağlamış ve süregelen zaman içerisinde Londra ve Zürih Anlaşmaları imzalanmıştır. 11 Şubat 1959 tarihinde Zürih Anlaşması, 19 Şubat 1959'da ise Londra Anlaşması'nın imzalanmasıyla bağımsızlık, iki toplumun ortaklığı ve anlaşmaya varılan yapının Kıbrıs üzerinde etkili olan üç devlet tarafından garanti edilmesine dayalı olan Zürih ve Londra Anlaşmaları doğrultusunda Kıbrıs Cumhuriyeti'nin kurulması kararlaştırılmıştır. Nitekim 16 Ağustos 1960 senesinde Kıbrıs için anayasa belirlenmiş ve yürürlüğe konulmuştur. Bu sayede Kıbrıs Cumhuriyeti resmi bağlamda ilan edilmiştir (Vatansever, 2012: 1499).

Üç devlet arasında imzalanan Garanti Anlaşması'nın dördüncü maddesi, Türkiye açısından önem teşkil etmektedir. Çünkü bu maddeye göre, üç devletin de Kıbrıs üzerine yapılması planlanan faaliyetleri birlikte şekillendirmeleri ve uygulamaya fikir birliği esasında sokmaları gerekmektedir. Ancak bu üç devlet, Kıbrıs üzerinde alınacak kararlar konusunda fikir çatışmasında kalmışlarsa ya da ortak hareket etmelerini sağlayacak imkanları yok ise o halde garantör üç devletten herhangi biri antlaşma ile varlığını sağlamış olan düzeni, yeniden inşa etme görevini yerine getirecekti (Buzbay Akdemir, 2017: 948). 1960 yılında imzalanan anlaşma ile kurulan Kıbrıs Cumhuriyeti'nde statüko, belirlenen şekilde ilerlememiş, taraflar arasında görüş birliğinin bulunmaması, 1963 senesinde gerilimin patlak vermesine sebep olmuştur. 1963-1964 Kıbrıs Krizi'nin başlangıç süreci de bu gerginlikten doğmaktadır. Kıbrıs Cumhurbaşkanı Makarios, daha öncesinde belirli anlaşmalar

dahilinde belirlenmiş olan Kıbrıs'ın anayasal düzeni hakkında bazı değişiklikleri yapmak istemiştir. Bu durum, bölgede yaşayan Türk kesimi tarafından reddedilmiştir. Bu olayın yaşanmasının ardından isteklerini elde etmeye kararlı olan Makarios, bölgede bulunan Türk halkına şiddet eğilimi içerisine girmiştir. Yunanistan'ın yegâne amaçlarından Enosis'e bağlı olan Akritas Planı, yine bu dönemde yaşanan silahlı müdahaleler ile hayata geçirilmiş bulunmaktaydı. Silahlı saldırıların başlamasının ardından bir süre sonra günümüzde "1963 Kanlı Noel Olayları" şeklinde anılan olay yaşanmıştır. 1963 senesinde böylesi bir olayın merkezi konumundaki Kıbrıs, 1963 senesinden sonra yaklaşık 11 yıl kadar, yoğunlukları birbirinden farklı pek çok çatışma sahnesine maruz kalmıştır. 1963 senesinde Rumların, Türkleri adadan yok etme emeli ve Enosis'i yaşatma emelleri Kanlı Noel Olayları'nın yaşanmasına sebebiyet vermiş ve bu tarihten sonra Türkler, ittifak anlaşması ile huzur tesis edilemeyeceğini idrak etmiştir. Kanlı Noel Olayları'nın başlamasının ardından Kıbrıs konusunda çekimser kalarak, düşünce bazında açıklama yapmaktan çekinen ABD hükümeti, yaşanan olayların ardından Kıbrıs meselesi ekseninde daha ilgili davranmaya başlayarak, olaya müdahil olmak istemiştir. Bu bağlamda 23 Aralık 1963 senesinde Dışişleri bakanı Dean Rusk, Kıbrıs, Yunanistan ve Türkiye'de bulunan büyükelçilikleri üzerinden, Kıbrıs meselesi üzerinde oldukça tedbirli ilerlemenin gerektiği konusunda üç devleti de uyarma girişiminde bulunmuştur (Buzbay Akdemir, 2017: 949).

16 Mart 1964'te Türkiye Büyük Millet Meclisi 93 sayılı kararı ile hükümete, anayasasının 66. maddesine uyumlu olarak silahlı kuvvetlerin kullanılmasına ilişkin yetki vermiştir. Nisan ve mayıs aylarında şiddetlenen karışıklık, bu kararın gündeme gelmesine sebebiyet vermiş, Türkiye ada üzerinde müdahale yapılmasını öngörmüştür. Ancak Türkiye'nin bu kararına karşın hükümete sert bir yanıt ABD'den gelmiştir. ABD'nin sert yanıtı literatürde Johnson Mektubu olarak geçmektedir. Yaşanan sürecin ardından diplomatik bağlamda anlaşma sağlanması için birtakım müzakereler başlatılmıştır. Geçmiş dönemde görev üstlenmiş ABD Dışişleri bakanı Ancheson'un liderliğiyle, Kıbrıs'ta bulunan üç devletin temsilcileri Cenevre'de bir araya gelerek, Kıbrıs kritiği üzerine görüşmeler başlamıştır. ABD'nin arabuluculuk planları olarak bu toplantılarda gündeme gelen Ancheson Planı, ABD'nin aslında kendisine Kıbrıs'ta yer bulma çabasını içermektedir. Planda Karpaz Adası'nda bir üs kurularak Türkiye'ye 50 seneliğine kiralanacaktı. Ancak adadaki Türkler bir azınlık olarak görülerek azınlık haklarına sahip olacak ve ada tamamen Yunanistan'a bağlanacaktı. Adada yaşayan Türk toplumunun da refahını ve haklarını ABD kendi garantisi altında tutacaktı. Bu plan Yunanistan'ı Enosis bağlamında tatmin etmediği için kabul edilmemiş, Türkler ise azınlık olarak görülmekten dolayı bu planı reddetmiştir (Buzbay Akdemir, 2017: 950). İki taraf arasında bir sonuca bağlanılamayan Kıbrıs meselesinde daha önceden bahsedildiği üzere 1964 yılında, Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahale için birtakım silahlı hazırlıklara başladığını duyurması ve adada meydana gelen hareketlilik, ABD'yi oldukça kaygılandırmıştır. ABD, her ülke gibi kendi kar maksimizasyonunu düşünerek hareket etmiş ve kendi stratejik emellerine ters düşmesi sebebiyle ABD Başkanı Johnson tarafından, dönemin başbakanı İnönü'ye mektup gönderilmiştir. Mektubun içeriğini Türkiye'nin Kıbrıs'a müdahalesinin kabul edilemez olduğu, tek yönlü bir savaşa Kıbrıs'ın sahne olmaması gerektiği ve bununla birlikte iki NATO ülkesinin savaşmasının doğru olmadığından bahsedilmekteydi. ABD'nin üstü açık bir şekilde Türkiye'ye NATO üyesi olarak yapacağı hamlelerde ABD'ye danışması gerektiği ve askeri müdahale esnasında Sovyetlerin de Türkiye'ye müdahalede bulunacağı ancak ABD'nin Türk müttefiklerini korumayacağını belirtmekteydi. Bu bağlamda eğer ortada bir savaş olacak ise Türkiye, ABD silahlarından faydalanamazdı. Tüm bunlar planlanan Kıbrıs hareketinin önünü keserken, öte yandan Kıbrıs'ta devam eden gerginlik tepe noktasına ulaşmaktaydı (Buzbay Akdemir, 2017: 950).

1967 Krizi'nin temelleri, aslında 1963 yılında meydana gelen olayların bir devamı niteliğinde değerlendirilmelidir. 1964 ile 1967 yılları arasında Kıbrıs'ta yaşayan toplumlar arasında makro büyüklükte farklılıklar söz konusuydu. Bu yıllar arasında Türk halkı, Kıbrıs'ta alt sınıf olarak muamele görmekte ve toplumun üzerindeki Rum baskısı, Türk halkını göç etmekten başka çarenin olmadığı düşüncesine itmekteydi. 21 Nisan 1967 tarihinde Yunanistan'da meydana gelen iktidara karşı darbe hareketi, Kıbrıs meselesini ve Türk-Yunan ilişkilerini derinden etkilemiştir. Türkiye bu dönemde Makarios'tan; yapılan ittifak anlaşmasına uyulmasını ve Kıbrıs'a yasadışı yollarla sokmuş olduğu askerlerin Kıbrıs'ı terk etmelerini ve Türk toplumuna, Rum taraflarca verilen zararın Yunanistan tarafından karşılanması gibi isteklerde bulunmuştur. Bu olay henüz yeni yaşanmışken 15 Kasım 1967 senesinde Rumlar, Güney Kıbrıs'taki Türk köylerine saldırı düzenlemiş ve bu durum, Türkiye açısından bardağı taşıran son damla olmuştur. 17 Kasım 1967'de TBMM, hükümete müdahale yetkisi vermiş ve Yunanistan'a da adaya müdahale edeceği uyarısında bulunmuştur. 1964 senesinden o yana Türkiye ile mektup sorunu bulunan ABD, bu defa daha ılımlı bir tavır sergilemiştir. Mektubun ardından ABD ile bozulan ilişkileri sonucunda SSCB ile arasını iyileştirmeye çalışan Türkiye, Moskova'ya ziyarete gitmiş ve ardından SSCB, Türkiye'yi Kıbrıs konusunda haklı bulduğunu açıklamıştır (Buzbay Akdemir, 2017: 951-952).

2. Kıbrıs Harekatı'nı Başlatan Temel Olay ve 1974 Kıbrıs Harekâtı

EOKA ve Yunan cuntası birlikte hareket ederek memnun olmadıkları Makarios yönetimine karşı 15 Temmuz 1974 tarihinde bir darbe düzenlemiştir. Darbe sonrası başa geçen Yunan cuntası Kıbrıs'ta "Kıbrıs Elen Cumhuriyeti"ni ilan ederek uzun yıllardır yegâne hedefleri olan Enosis'i gerçekleştirme imkanını bulmuşlardır. Aynı dönemde Makarios ise 19 Temmuz 1974 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nde yapmış olduğu konuşmada yaşanan sürecin yanlış olduğunu ve Kıbrıs'ın, Kıbrıs Cumhuriyeti adı altında tanınması gerektiğini ifade etmiştir. Makarios'un bu söylemine karşılık olarak Yunan cuntası da, Kıbrıs'ta gelişen meselenin Kıbrıs'ta bulunan Rum toplumunun kendi meselesi olduğunu iddia etmiştir (Yılmaz, 2017: 92).

20 Temmuz 1974 tarihinde Kıbrıs'taki Yunan askerleri, Türk askerlerine karşı saldırı başlatmasıyla ilk kez resmi bağlamda Türk ve Yunan birlikleri arasında savaşın fitili ateşlenmiş oldu (Can, 2014: 165). 20 Temmuz 1974 günü Türk birliklerinin adaya müdahalesiyle Kıbrıs için yeni bir süreç başlamış oldu. Bölgenin karışıklığının giderilmesi ve asayişin sağlanması adına 14 Ağustos 1974 tarihinde ikinci kez Kıbrıs'a müdahalede bulunan Türk askerleri, Kıbrıs'ın kuzey bölgesini elde etmiş ve 16 Ağustos'ta da ateşkes ilan edilmiştir. Türkiye'nin, Kıbrıs'a yapmış olduğu müdahalenin hukuksal bağlamda bağlayıcılığı mevcuttur. Türkiye Garanti Anlaşması'nın maddelerine uygun olarak, Kıbrıs'taki karışıklığın giderilmesi ve adada yaşayan Türk kesiminin refaha kavuşması için adaya müdahalede bulunmuştur. İkinci müdahalenin başlamasının ardından açıklama yapan dönemin Başbakanı Bülent Ecevit, Cenevre Konferansı sonrasında alınan kararların Yunan ve Rum birlikleri tarafından uygulamaya konulmadığını bu sebeple müdahalenin gerekli olduğunu savunmuştur. Dönemin Başbakan Yardımcısı görevini üstlenen Necmettin Erbakan ise, sonuna kadar bu konuda Bülent Ecevit'i desteklemiştir. Kıbrıs harekatının ardından Yunan yönetimi, ABD'ye karşı cephe almıştır. İkinci hareketin bitiminde Karamanlis, NATO'nun askeri kanadından çekilmiş, bu durum ise Türkiye'ye önem atfeden lakin Yunanistan'ı da kaybetmeyi göze alamayan ABD'nin birtakım kararlar almasına vesile olmuştur. Bu olay sonrasında ABD, 1975 senesinin şubat ayında Türkiye için silah ambargosunu aktif hale getirmiştir. Bu olayın yaşanması, Türk yönetimi nezdinde de bazı olayların yaşanmasına olanak sağlamış ve 1975 yılı temmuz ayında İncirlik Üssü'ne el koymuştur. Bu sayede Türkiye, İncirlik Üssü'nü yalnızca NATO gayesinde kullanılabilir hale getirmiştir. Süregelen zaman içerisinde Yunanistan NATO'nun askeri kanadına 1980 senesinde tekrar katılmış ve 1981 senesinde Yunanistan'da başa geçen Papandreou, Kıbrıs ile ilgili sorunların Türkiye-Yunanistan ilişkisi veyahut NATO ile olan ilişkisinden bağımsız değerlendirilmesi gerektiğine inanmış ve bu yönde dış politikasını sürdürmüştür. Türkiye'nin yapmış olduğu bu müdahale, yalnızca Kıbrıs'ta yaşayan Türkler için değil, aynı bölgede bulunan Rum kesimi için de huzuru ve barışı getirmiştir (Yılmaz, 2017: 92-94).

Sonuç

Kıbrıs, asırlar boyunca süregelen zaman diliminde birçok toplumun yaşam alanını oluşturmuştur. Bu sebeple Kıbrıs, heterojen yapıya sahip ada olarak bilinmektedir. Ancak 1571 tarihinde Osmanlı'nın Kıbrıs'ı fethetmesiyle ada, Osmanlı hakimiyetine geçmiş ve pek çok Türk vatandaşını içerisinde barındırmıştır. 1878 Ayastefanos Anlaşması ile Kıbrıs, İngilizlere devredilmiş, ardından Lozan ile resmi bağlamda kesinlik kazanmıştır. Kıbrıs, toplum bakımından heterojen bir yapıya sahip olmasından dolayı Rum kesimini de içerisinde barındıran bir ada niteliğindedir. Ancak süregelen zaman içerisinde Kıbrıs, paylaşılması güç olan stratejik bir noktayı oluşturmuştur. Kıbrıs'ın içerisinde bulunduğu Doğu Akdeniz havzası, zengin enerji kaynaklarına sahiptir. Bu özeliği ile Doğu Akdeniz, jeopolitik ve jeostratejik bir öneme sahip iken Kıbrıs'ın Doğu Akdeniz havzasında yer alan özgün konumu, adanın küresel ölçekte jeopolitik ve jeostratejik önem kazanmasında etkili olmuştur. Kıbrıs, Doğu Akdeniz havzasında bulunan zengin enerji kaynaklarına yakınlığı ve bu enerji kaynaklarının Ortadoğu'ya aktarımı konusundaki koridor görevini üstlenmesi, Kıbrıs meselesinin küresel ölçekte bir mesele haline gelmesine sebebiyet vermiştir. Adanın Türkler ve Rumlar başta olmak üzere heterojen yapısı, Kıbrıs'a Türkiye ve Yunanistan'ın duygusal açıdan bakmasını mümkün kılmış olsa da, Kıbrıs'ın jeostratejik ve jeopolitik konumu, uluslararası arenada pek çok aktörün Doğu Akdeniz özelinde Kıbrıs'a ilgisini çekmiştir. Hidrokarbon rezervlerine yakınlığı ile Kıbrıs, İngiltere, ABD gibi Kıbrıs'a herhangi bir sınırı olmayan küresel güçlerin de cazibe merkezi konumuna gelmiştir. Son yıllarda Doğu Akdeniz'de yapılan hidrokarbon keşifleri, bölgesel ve küresel güçlerin havzaya olan ilgisini arttırmıştır. Bu durum bölgesel ve küresel güçlerin uluslararası arenada varlığını koruma, var olan statükonun kendi lehine çevrilmesi ve dönüşümü noktasında büyük önem arz etmektedir. Tüm bu sebepler Kıbrıs'ın toplumsal yapısından ötürü bir emel haline gelmesinin ilerisinde, jeostratejik ve jeopolitik konumunun da etkisini göstermektedir. Yunanistan'ın Kıbrıs üzerindeki Enosis emelleri, Türkiye'nin emelleri ile uyuşmamaktadır. Bu sebepten dolayı

Kıbrıs'ta tansiyon her geçen gün katlanarak artmaktadır. İngiltere'nin arabuluculuk adına geliştirmiş olduğu plan ve faaliyetler, birbirinden farklı görüşteki iki devletin ortak karar alamamasına sebep olmuştur. İlerleyen zamanlarda Yunanistan'ın EOKA faaliyetleri, Kıbrıs'ta yaşayan Türk kesimini rahatsız etmiştir. Böylesi bir durumun yaşanmasına karşın Türkiye ise 1974 tarihinde Kıbrıs'a müdahalede bulunmuştur. Kıbrıs sorunu, Birleşmiş Milletler nezdinde ve bazı konferanslarda konuşulmuş bir konu olsa da, sorunun taraflarının çözüm yollarında ortak karar alamamaları sorunun devamını sağlamıştır. Kıbrıs'ın bir mesele haline gelmesindeki en önemli faktör, adanın ticaret yolları üzerinde bulunması ve Ortadoğu'ya açılan bir kapı olarak görülmesinden ötürü adaya atfedilen jeostratejik önemdir. İkinci önem arz eden faktör, Kıbrıs'ın Anadolu'nun bir devamı olarak görülmesi sebebiyle adaya Türkiye'nin duygusal bakmasıdır. Üçüncü faktör ise Türkiye'nin güneyinde oluşabilecek herhangi bir krizin Türkiye üzerinde etkili olabileceği endişesidir. Son olarak Kıbrıs'ta bulunan Türk kesimine Rumlar tarafından baskı uygulanmasıdır. Yunanistan'ın Enosis emelleri de sorunun çıkmasında önemli bir etkidir. Konu ile ilgili olarak Türkiye, Kıbrıs nezdinde Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ni güçlü kılmalıdır. Türkiye, Kıbrıs'ın kalkınma planlarına destek olmalı, iş insanları ve devlet mekanizması Kıbrıs'ta daha aktif rol almalıdır. Bu sayede Kıbrıs'ın Avrupa Birliği istekleri dahilinde bir Rum adasına dönüştürülme ihtimalinin önüne geçilmelidir. Türkiye'nin Kıbrıs üzerindeki faaliyet alanının genişlemesi, her ne kadar Türkiye'nin etnik, jeopolitik ve jeostratejik emellerinin devamını sağlayacak olsa da küresel güçlerin mücadele alanı olarak bilinen Kıbrıs'ta tansiyon yükselecektir. Bu sebeple Türkiye, Doğu Akdeniz'de iyi ve sağlam bir siyasi çerçeve çizmelidir. Doğu Akdeniz bölge ülkeleri ile siyasi bağlamda ikili ilişkilerin süreklilik arz etmesi ve Türkiye'nin ikili ilişkilerdeki faaliyet alanlarının genişlemesi, Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de etkin bir aktör olmasına olanak sağlayacağı gibi Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin de etkin faaliyet göstermesine zemin hazırlayacaktır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin uluslararası arenada kendini göstermesi, aktif rol oynaması, küresel ölçekte tanınmasına olanak sağlayabilmekte ve Yunanistan'ın Kıbrıs üzerindeki emellerinin de önüne geçmesine zemin sağlayacaktır. Kıbrıs adasının Ortadoğu'ya bir geçiş kapısı olması veyahut Ortadoğu'ya geçiş için koridor görevini üstlenmesi, adaya her ne kadar jeostratejik önem atfetmiş olsa da adanın eşsiz konumu, uluslararası arenada daima rekabet yarışının yapıldığı alan olarak kalmasını sağlayacaktır. Türkiye için 21. yüzyılda Doğu Akdeniz havzasında alan tutmanın veyahut hukuki üstünlük sağlamanın olanaklı hale gelmesinde Kıbrıs'ın önemi çok büyüktür. Bu sebeple Türkiye, etnik yapısından, jeopolitik ve jeostratejik öneminden dolayı Kıbrıs'ı daima desteklemeli ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti ile ortak faaliyet alanı oluşturmalıdır. Yunanistan'ın tarih boyunca Kıbrıs üzerindeki emelleri, adanın jeopolitik, jeostratejik ve etnik yapısından kaynaklanmaktadır. Söz konusu durumun varlığı, tarih boyunca Türkiye ile Yunanistan'ı defalarca karşı karşıya getirmiş olsa da Doğu Akdeniz'in zengin hidrokarbon kaynakları, adanın jeopolitik ve jeostratejik önemi de göz önüne alındığında, bundan sonraki süreçler için de bahsedilen iki ülkenin yeniden karşı karşıya gelmesine sebebiyet verecektir. Bununla birlikte Doğu Akdeniz'de bulunan bölgesel güçler için de Kıbrıs'ın önemi gün geçtikçe artmaktadır. Küreselleşen dünya düzeninde, uluslararası arenadaki istisnasız her aktörün temel gayesi varlığını sürdürmek ve yegâne gücü elinde bulundurmadır. Bu bağlamda Doğu Akdeniz'de enerji keşiflerinin yapılması ve enerji rezervlerinin varlığının bilinmesi, aktörlerin bu havzadaki varlığını sürdürme yarışına dahil olmasına olanak sağlamaktadır.

Kıbrıs'ın geçmişten günümüze bir mesele haline gelmesindeki ana etmenlerin etnik, jeopolitik ve jeostratejik faktörlerin birleşimi olarak bilinmesi gerekmektedir. Ancak Kıbrıs meselesinde etkin, net ve hukuksal bağlamda bir çözüm yolu bulunmamaktadır. Uluslararası İlişkiler'in Realist bakış açısına göre, uluslararası arenada var olan her bir aktör, varlığını sürdürmek ve mutlak gücü elde etmek adına yaptığı veyahut yapacağı tüm hamleleri meşru görmektedir. Bu bağlamda Kıbrıs meselesinin herhangi bir çözüme kavuşturulamaması da uluslararası arenada bulunan aktörlerin çıkar çatışmalarının yaşanmasından kaynaklanmaktadır. Bu durum ancak aktörler arası siyasi, sosyal ve ekonomik ilişkilerin iyileştirilmesi ile sağlanacaktır. Ancak bu durum devletlerin mutlak gücü elinde bulundurma gayesi sayesinde yakın tarih için pek mümkün görünmemektedir.

Kaynakça | References

- Buzbay Akdemir, B. (2017) Kıbrıs Krizlerinde ABD'nin Tutumu ve Etkileri, (Ed.) Osman Köse. *Tarihte Kıbrıs 2. Cilt*. İstanbul: Akdeniz Karpaz Üniversitesi Dokuzonbeş Reklam Organizasyon Matbaacılık.
- Can, Ş. (2014) Kurtarılmış Ada Kıbrıs 1974 Barış Harekâtı. Akademisyen Kitabevi, Ankara.
- Çakırbaş, A. (2004). Kıbrıs Sorunu (1950-1960), (Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri.
- Çakmak, B. (2017). Kıbrıs'ta İngiliz Yönetimi ve Yapılan Çözüm Planları, (Ed.) Osman Köse. *Tarihte Kıbrıs 2.Cilt*. İstanbul: Akdeniz Karpaz Üniversitesi Dokuzonbeş Reklam Organizasyon Matbaacılık.
- Gülen, A. (2012). İnönü Hükümetlerinin Kıbrıs Politikası (1961-1965). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Cilt 13, Sayı 50, 389-428. https://doi.org/10.1501/Tite_0000000363
- Kaya, Y. ve Yeter, B. (2018). Demokrat Parti Döneminde Kıbrıs Sorunu. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 20, Sayı 2, 215-229. DOI: 10.32709/akusosbil.407564
- Koç, S. (2005). Dünden Bugüne Kıbrıs Sorunu ve Stratejik Yaklaşımlar. *İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık*.
- Örnek, S. ve Ververi, G. (2016). Yunanistan Perspektifinden Kıbrıs Sorunu, *Seçkin Yayıncılık, Ankara*.
- Özmen, S. (2018) Küresel Güçlerin Oyun Adası Kıbrıs. *İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık*.
- Özsüer, E. (2017). Eleftherios Venizelos ve Kıbrıs Sorunu: “Megali İdea”dan Yeni Bir Politik Dönemece, (Ed.) Osman Köse. *Tarihte Kıbrıs 2. Cilt*. İstanbul: Akdeniz Karpaz Üniversitesi Dokuzonbeş Reklam Organizasyon Matbaacılık.
- Sarı, A. S. Kıbrıs Sorunu. <https://www.academia.edu/36808578>
- Vatansever, M. (2012), Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* Cilt 12, Sayı Özel Sayı, 1487-1530.
- Yıldız, A. S. (2017). 1950-1983 Yılları Arasında Kıbrıs Sorunu ve TBMM'deki Yankıları, (Yüksek Lisans Tezi). *Gazi Üniversitesi, Ankara*.
- Yılmaz, H. (2017). Kıbrıs Barış Harekâtı ve Sonuçları. *İnönü Üniversitesi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 6, Sayı 1 87-98.